

naravna oplodnja. S Marijinim djevičanskim materinstvom u Isusu se prekida naravni tok rađanja. A Marijino djevičanstvo i Isusovo rođenje zasvjedočena je svetost koja označava odjeljenost od svijeta i pripadanje Božjem svijetu (146). Smanjuje se ono frojdotsko, a uvećava se ono Božje! To je ulazilo u Marijinu kontemplaciju. Ona je jedina davala svojem Sinu svojstva koja su proistjecala od njezina tijela. Ona je dala svoj hoću, pa je uvijek, barem donekle, naslućivala da tako djeluje i njezin Sin – onako kako Otac hoće. A Otac hoće preobrazbu čovjeka – hoće čovjeka koji će biti božanski. No to je shvatila i Marija za samu sebe i svoju dužnost: Poslana je da to učini svijet božanskim i tako ulazi u još dublji svijet vjere. Tko su moja braća, tko je moja majka? Ta je misao obogatila Marijinu kontemplaciju: sve do križa i ispod njega! Ona tako neće postati samo roditeljka djeteta Isusa nego roditeljka svih koji se u vjeri, duhovno, budu rađali za Boga. Ona će tako postati zaštitnica prognanika zemlje koje će voditi svoje-mu Sinu.

Morali bismo pristupati Mariji bez vlastite koristi i to kao služavki Boga i Božjih ljudi kod kojih se neće osjećati egoizam, nego predanje. Marija nas želi dovesti svojem Sinu. Mnogo je u evoluciji trebalo dok se došlo do očovjčenja. Tako će trebati mnogo vremena da ljudski rod dođe i to pobožanstvenjenja. U tom sigurno pomaže Marija. Tako će nas besmrtni Bog s Marijom dovesti do „novog neba i nove zemlje”, kako nam govori Otkrivenje.

Josip KRIBI.

M. BORDONI, *Gesu di Nazaret, Signore e Cristo*; saggio di cristologia sistematica. Herder – Univ. Lateranense, Rim, 1982.

Pojava „manuala” možda će biti značajka naših osamdesetih godina. Poslije raznih nizova stručnih teoloških rječnika (u Italiji osobito u izdanju Družbe sv. Pavla, „Ed. Paoline”) i na području „sustava” izašla je na vidjelo ljudska potreba za sigurnošću – da se skromno skupi svoje znanje i koliko je moguće, zaokruži i shvati vidike i granice.

Djelo M. Bordonija jedna je od nekoliko novijih kristoloških studija u Italiji koje nastoje dati suvremen i sustavan pregled „nauka” o Isusu Kristu iz Nazareta, Gospodinu i Kristu. U ovom slučaju ipak je značajno da ta težnja za „sustavom” nije na područ-

ju sadržaja, nego metode. A kako je svaki pomak u znanosti najviše pomak baš u metodi, M. Bordoni po svojoj ponudi osobitog načina promatranja „problema” Isusa Krista u današnje vrijeme predstavlja, barem za talijansku kristološku literaturu, osobitu novost.

Taj doprinos pisca smješta se u opći program obnove katoličke dogmatike, koji je, zacrtan II. vat. koncilom, našao i neposrednu obradu osobito kod W. Kaspera (*Per un rinnovamento del metodo teologico*, Queriniana, Brescia, 1969, tal. prijevod) i dalje kod Z. Alszeghyja i M. Flicke (*Come si fa la teologia*, Ed. Paoline, Alba, 1974.); C. Vagaggini daje sažet prikaz te problematike u natuknici *Teologia* (u *Nuovo dizionario di teologia*, ed. Paoline, Alba, 1977, str. 1632.). Temeljna je promjena u napuštanju „regresivne genetičke” i prihvatanju „progressivne genetičke” metode: ako je dogma izraz vjere Crkve, onda među njima postoji uzročna i nužna veza. Crkva danas kao Božji narod na putu (LG 9) razvija svoju životnost po stalnom odnosu prema živom Kristu i po svojem poslanju u svijetu. I dogma se kreće usporedno tom shvaćanju. Napustivši statički oblik i nizove formula, okrenula se Pismu, izvornoj Božjoj riječi i, s druge strane, pitanjima našeg vremena. Izraz toga stava jest razvoj egzegeze i „kerigme”, navješćaja. Egzegeza kao polazište, misijski navješćaj kao cilj. (Što se tiče znanstvenosti teologije navješćaja, baš odnos prema svijetu i antropologiji osigurava joj taj pridjev). Budući da je tako teološka metoda u nužnoj vezi s kerigmom, u nužnoj je vezi i s tri njezine bitne dimenzije: crkvom kao mjestom, izvornom Božjom riječi i suvremenim iskustvom ljudi. U njihovom jedinstvu prvenstvo pripada Riječi – Pismu (OT 16 isto kaže, iako u sklopu didaktike) koje treba biti polazište i, još više, neprestan izvor i oslonac teološkog govora. U tom smislu napušta se „regresivna” metoda (u upotrebi osobito u skolastičko-pozitivnom teološkom modelu, kad se polazilo od učiteljstva i teoloških „konkluzija” i onda za njih tražilo potvrdu u Pismu – „dicta probantia”; ili kao odraz aristotelovske gnoseološke metode gdje se za „demonstratio dogmatum” upotrebljavao autoritet Pisma – „ex Bibiorum auctoritate”). Nova „progressivna” metoda uzima Pismo kao izvor i nadahnue za život i teologiju vjernika i zajednice Crkve. Ona slijedi razdoblja razvoja vjere apostolske Crkve kao povlašteno i jedinstveno iskustvo otajstva Kristova, izraženo i zapisano kao isključivo pravilo za buduća kršćanska pokoljenja. U tom je smislu Sv. pismo teološko mjesto „par excellence”, kao mjesto Božje riječi osobno utjelovljene u Isusu Kristu i na

jedinstven način predane (paradosis, 1. Kor 11, 23) od apostolske Crkve po njezinu svjedočenju vjere. Uz crkvenost, te „ljudsko i egzistencijalno” kao drugo teološko mjesto koje je utjecalo na različitost svetopisamskih izražaja, Sv. pismo, svjedočanstvo vjere apostolske Crkve sa značenjem pravila, jest čvorište problema.

Upravo u tumačenju Pisma i Krista apostolske Crkve i služeći se našom spoznajom koja se sada označava „relativnom, susljednom, povijesno uvjetovanom”, nalazimo izvor različitih teološko-kristoloških vizija: počevši od pneumatološke (Mflhlen), kozmičke (Th. de Chardin), antropocentričke (K. Rahner), teocentričke (H.U. von Balthasar) do novijih vizija sa sociološkim tendencijama (kao teologija oslobođenja)... Promatrajući svremeni odnos Crkve prema Kristovoj osobi, neki teolozi razlikuju sedam teoloških pravaca: metafizički, egzistencijalistički, povijesni, sekularni, eshatološki, politički, personalistički (usp. B. Mondin, *Le ecclésiologie moderne*, Ed. Paoline, Roma, 1980³).

Djelo M. Bordonija, po svojem osobitom odnosu prema navedenim pravcima, označeno je kao „katoličko”. Zamišljeno je u tri sveska: u prvom obrađuje „pitanja kristološke metode”, kristologija „odozdol ili odozgor”, hermeneutika izvora, hermeneutika važnosti, odnosno relevantnosti, odnosnosti, povijesna metoda... Drugi svezak odnosi se na Isusa iz Nazareta pod povijesnim vidom: njegova poruka, osoba, način života, njegova sudbina, pokazujući tako osobu Isusa Krista kao temelj kristologije. Treći svezak (koji tek treba izaći) zamišljen je kao rasprava o „crkvenoj kristologiji”, o novozavjetnim otačkim i dogmat-skim elementima kristologije.

Polazište jest pitanje identiteta, osmišljenosti kršćanskog života vjernika u svremenom svijetu te svijest da kristologija ima odlučujuću ulogu u rastu vjere i uopće u pastoralnom životu Crkve. Pisac zato nastoji pokazati originalnost i stalnu novost kršćanskog navještaja i njegovu važnost u svijetu.

Pitanje osmišljenosti, identiteta, povezano je s poteškoćama u odnosu sa stvarnošću „koju karakterizira različitost jer je sastavljena od naroda s najrazličitijim pogledima, etičkim načelima i društveno-političkim sistemima”. Nasuprot njima, kršćanstvo se nalazi u krizi važnosti svojeg poslanja, izgleda irelevantno te tako strahuje da izgubi bilo kakav dodir sa stvarnošću znanosti, društva i politike. Drugi kritički vid današnjeg stanja jest napetost između važnosti pojedinca i zajednice. Treći se susreće u nepovjerenju prema pokušajima dijaloga u strahu da se ne zaboravi

„jedinstvena, nenadmašiva i konačna povijesno-objektivna objava u Isusu Kristu”.

Budući da se sve te poteškoće svode na pitanje: kako biti kršćanin, u konačnici: kako biti „sam Krist”, kristologija na osobit način mora biti ključ rješenja. Biti jedno s Kristom, „sam Krist”, označeno je s dva temeljna zahtjeva: *jedinstvenošću* Kristove objave i djela (ephapax: Rim 6, 10; Heb 7, 27; 9, 12) i *univerzalnošću* te objave na povijesno-objektivnom planu.

To su dva temelja koja karakteriziraju i stav pisca o metodi. Iako se otvoreno opredjeljuje za povijesni smjer (Cullmann, Pannenberg i Kasper), on ipak govori originalno jer daje veliko značenje katoličkoj tradiciji.

Povijesni pravac u kristologiji središnji je put između metafizičkog smjera klasične i različitih humanističkih smjerova današnje kristologije. Metafizički smjer naglašava ontološki vid (Bog-čovjek) i služi se „hermeneutikom počela”, shvaćenom kao hermeneutika posljednjih uzroka, dakle metafizička hermeneutika. Humanistički smjerovi (egzistencijalni, sekularni, politički, eshatološki...) naglašavaju političku, kulturnu, društvenu, egzistencijalnu, eshatološku važnost Isusova života i nauka služeći se pri tom „hermeneutikom važnosti, (odnosnosti, relevantnosti)”. Povijesni pravac upotrebljava dakle obje hermeneutike izbjegavajući obje krajnosti.

Svjestan potrebe povezanosti metafizike i povijesti, nerazdvoivosti vjere u Isusa Krista od njegova zemaljskog života, M. Bordonio dosljedno provodi spomenutu metodu stavljajući naglasak na prvi, „katolički” dio. Naime, srž pitanja jest – povijest shvatiti vjerom. Kršćanstvo opravdava zahtjev za isključivošću i jedinstvenošću objave u Isusu Kristu samo vjerom. Inače, zahtijevati jedan povijesni, kontingentan događaj kao normativan i univerzalan i vremenski i zemljopisno, samo po povijesnim i imanentnim načelima, ne bi bilo moguće. Bez vjere nije moguće tvrditi „da bi se jedan događaj koji se zbio u određenom trenutku povijesti trebao smatrati odlučujućim za povijest svijeta i da bi jedan trenutak povijesti trebao biti pravilo za sav tijek vremena”. „Kršćanska vjera živi upravo kao stalan odgovor na poziv Isusa Krista i u tom odgovoru ona se ostvaruje kao povijesni događaj spasenja.”

Po primjeru učenika kojima su se oči vjere otvorile tek poslije Isusova uskrsnuća i koji su tek po vjeri spoznali pravu Isusovu osobu, pisac odgovor vjere i volju da se spozna osoba kojoj je odgovor upravljen, smatra preduvjetom bilo koje kristologije. U tom smislu rješava i pitanje kristologija „odozdol” (polazi

od iskustva vjere kršćanina vjernika) ili „odozgor“ (temelji se na prvim načelima povijesti spasenja: Bog, Trojstvo, Utjelovljenje...). Metodološki kristologija odozdo može imati prvenstvo samo u genetskom i heurističkom redu; u hijerarhijskom, tj. ontološkom i vrijednosnom redu prvenstvo pripada metodi „odozgor“. Ako se zanemari metoda „odozgor“ „poistovjećujući spoznajni red odozdo, koji polazi od osjetnog, sa samim redom stvarnosti, razara se trojstveni temelj identiteta Isusa Krista, njegovo vječno sinovstvo Božje, a njegov odnos prema Ocu i Duhu Svetom ističe se samo na planu povijesnih i soterioloških stvarnosti.“

Središnji put između kristologija odozgor i odozdo i jednakomjerna upotreba hermeneutike izvora i hermeneutike važnosti karakteriziraju katolicitet Bordonijeva djela. Na sažet način to isto kaže i sam pisac: „Potrebno je imati pred očima da je Riječ Božja, Isus Krist, istodobno transcendentna i imanentna u ljudskom iskustvu. Ako dakle kristologija treba razviti vlastiti govor imajući pred očima pitanja i zahtjeve čovjeka uopće i čovjeka koji živi u određenim povijesnim prilikama, s druge strane to ne znači da se ona može svesti na taj zahtjev: Kristova riječ odgovara više nego što čovjek zahtijeva. Ona posjeduje vlastitu izvornost i novost koja se postavlja nasuprot čovjeku i kritički i kao ponuda novosti života, što rađa u čovjeku pitanje i otvaranje nepredvidivih vidika života.“

Ukratko rečeno, pisac se zalaže za *sklad* između vjere i razuma, vjere i povijesti, događaja i njegova značenja, milosti i naravi, objektivne (extra nos) i subjektivne (pro nobis) istine..., ali istodobno i za primat nadnaravnog u navedenom smislu (vjera, milost, objektivni vid Kristove objave...). Rekao bih da su novi oblici života stavljeni na stare temelje tomističkog nauka o spoznaji Boga: o jedinstvu spoznajnog objekta, konaturalnosti i analogiji bića. I tu je pisac vjeran Koncilu (Graviss. educationis n. 10) koji upućuje na (metodološke) stope sv. Tome, Sanctis Thomae Aquinatis „vestigia premendo“ (usp. istoimeni članak V. Bajsicia u „Na rubovima Crkve i civilizacije“, KS, Zagreb, 1972, s. 79s).

Ovom prikazu, pod vidom metode, treba dodati upozorenje na obilnu i stručnu literaturu koja služi kao pouzdan vodič u produbljivanju Kristova otajstva, u nastojanjima da što više spoznamo i uz ljubimo osobu Isusa Krista.

Tomislav MRKONJIC

MLAĐEŽ S BOGOM, MOLITVENIK ZA MLAĐE, Đakovo, 1984. Izvornik: Mit Gott. S njemačkog preveo dr Srećko Bošnjak. Za tisak odobrio: Biskupijski ordinarijat Đakovo. Odgovara Ivan Zirdum.

Ovaj molitvenik jest plod rada mladenačkih grupa s nekoliko svećenika. U prvom dijelu knjižica naglašava potrebu: povratiti se Bogu! Poslije toga može slijediti razgovor s Bogom, povezanost s Bogom. U tom je smislu naveden tekst kao pomagalo za valjanu ispovijed, a isto tako samokontrola (ispit savjesti) povezana s tekstovima iz Sv. pisma NZ.

Molitve kao razgovor s Bogom ili život s Bogom povezan s molitvama prije svete mise i poslije svete pričesti. Ovdje se nalazi nekoliko uputa kako da se pripravi i slavi sveta misa. Zatim se nižu: jutarna molitva, molitva kod jela, pa večernja molitva. Sve je kratko, ali kršćanski vrlo odgojno. Zatim slijede molitve naših dana: O sreći, o suvremenosti vjerovanja, o žalostima u svijetu, o stanju osamljenosti, o traženju suradnika na temelju ljubavi, o hrabrosti za apostolat, o vlastitoj zaljubljenosti, o obitelji kod kuće, za roditelje, braću, sestre, prijatelje, o prijateljima koji vjeruju, o dobrim svećenicima ili za dobre svećenike, za one koji gladuju kao i za prezrene, za misije i pomoć zemljama u razvoju, za duh siromaštva, o smrti drugih i vlastitoj smrti, o konačnom smislu života, o vršenju Božje volje, o ljubavi prema Bogu kao i o drugim odnosima čovjeka prema Bogu. Nadalje, poteškoći molitve, ali i o tome kako da čovjek postane svet. O zatajenju – popuštanju u napaštima. Za progovorenju Crkvi i osobno zvanje; o odazivu Bogu i zamolbi da Bog svojom milošću uz spremnost čovjeka pomogne da se čovjek održi na visini. Nadalje, o zamolbi upućenoj vlastitom imenjaku, svecu koji bi svojim zagovorom pomogao da mladić ili djevojka budu dobri.

Pod naslovom „Molitve stoljeća“ imamo već više-manje poznate molitve svetaca ili iz Sv. pisma.

Molitve u godini imaju kratke misli preko crkvene godine od došašća do Duhova. Zatim slijede molitve za razmatranje u kojima su uključena i otajstva krunice. Pod naslovom „Glavne molitve Crkve“ imamo Vjerovanje apostolsko, Oče naš, Zdravo Marijo i Slava Ocu. Napokon slijede prijedlozi za djela ljubavi, a dodatak hrvatskom izdanju sadrži još: Križni put po: Pier, Paris, 1983, pa onda litanije koje su u općoj upotrebi u sv. Crkvi, a k tome i litanije sv. Ivanu Krstitelju. A onda još molitva mladih sv. Antunu, Bernardici, Alojziju i Maloj Tereziji. Ovaj molitvenik uvelike preporučam.

Josip KRIBL